

УДК 378
АНИЩЕНКО О. В.
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ГЕНДЕРНИХ ЦЕНТРІВ ВНЗ

Статтю присвячено аналізу проблеми формування гендерної культури майбутнього вчителя у контексті діяльності гендерних центрів вищих навчальних закладів. Доведено доцільність здійснення просвітницької, науково-дослідної, навчально-методичної роботи центрів з метою формування гендерної культури педагога.

Ключові слова: гендер, професійна культура педагога, гендерна культура вчителя, гендерний центр, центр гендерної освіти, вища освіта, педагогічна освіта.

Постановка проблеми. В умовах модернізації вищої школи, адаптації до Європейського освітнього простору гендерна освіта може стати одним із ресурсів, який сприятиме розвитку України на рівні розвинених країн світу. Упровадження гендерно орієнтованої освіти в Україні поки що залишається переважно на етапі проектування. Системна робота з гендерно орієнтованої підготовки фахівців практично відсутня, а впровадження гендерного компоненту в систему вищої освіти є фрагментарним, епізодичним, і здійснюється переважно у закладах гуманітарного профілю завдяки ініціативі окремих викладачів, громадських організацій. Водночас поширенню гендерних знань, підвищенню рівня гендерної культури молоді, стимулюванню гендерної самоосвіти, а також інтеграції гендерного підходу у навчально-виховний процес ВНЗ можуть сприяти гендерні центри (ГЦ). Їх створення активно розпочалося після введення в дію наказу МОН України „Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту” (№839 від 10.09.2009 р.) [6].

Аналіз сучасних досліджень. Гендерна проблематика у галузі освіти висвітлюється у наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених, педагогів-практиків. Так, питанням гендерної педагогіки, гендерної освіти приділяють увагу П. Горностай, І. Іванова, В. Кравець, Н. Кутова, Л. Харченко, О. Цокур, Л. Штильова, Л. Юда та ін. Дослідження з гендерної психології здійснюють Ш. Берн, Т. Говорун, О. Кікінежді та ін. Щодо педагогічної освіти, то проблему „гендерної освіченості” педагогів порушує Л. Столярчук. Гендерну компетентність педагогів схарактеризовано І. Мунтяном. Незважаючи на широке „тематичне поле” гендерних досліджень у галузі освіти, проблема формування гендерної культури майбутнього вчителя у контексті діяльності гендерних центрів вищих навчальних закладів не була предметом спеціальних педагогічних досліджень, що й зумовило вибір теми публікації.

Метою нашої публікації є аналіз проблеми формування гендерної культури майбутнього вчителя у контексті діяльності гендерних центрів вищих навчальних закладів.

Основна частина. Вважаємо за доцільне з'ясувати сутність поняття „гендерний центр”. Як свідчить аналіз літературних джерел, такий центр являє собою структурну одиницю організації, підрозділ (навчального закладу, управліннь обласних держадміністрацій та ін.), самостійну громадську організацію, на які покладено сприяння у поширенні гендерного підходу у суспільстві, його інтеграції у наукові дослідження, освітні програми та ін. Виокремимо типи ГЦ: науково-дослідні (центри прикладних досліджень з гендерних проблем переважно міждисциплінарні); навчальні; просвітницькі, медичні (гендерно-правової освіти, гендерної медицини та ін.); ресурсні центри (міські, обласні) та ін.; центри жіночих досліджень (феміністські громадські організації). Слід додати, що окремі ГЦ здійснюють ґрунтовну навчальну діяльність. Так, у 2000 р. Центром гендерних досліджень при Європейському гуманітарному університеті (м. Мінськ, Білорусь (до 2004 р.), м. Вільнюс, Литва (після 2005 р.) було відкрито першу і єдину в СНД російськомовну магістратуру зі спеціальності „Гендерні дослідження” [3; 8].

Зазвичай гендерні центри в Україні діють на громадських засадах і є структурними підрозділами університетів. Основне призначення центрів гендерної освіти (ЦГО) – надання науково-практичної допомоги викладачам і студентам вищих навчальних закладів щодо впровадження ідей гендерної рівності у навчально-виховний процес шляхом посилення гендерного компоненту у змісті соціально-гуманітарних дисциплін; проведення виховних заходів; організації науково-дослідної роботи для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; ліквідації всіх форм дискримінації; запобігання насильству у всіх сферах життя суспільства; протидії торгівлі людьми тощо.

Акцентуємо увагу на тому, що з 2011 р. в Україні почала створюватися всеукраїнська мережа центрів гендерної освіти ВНЗ. Мета діяльності ГЦ ВНЗ – пропагування, поширення гендерних знань, підвищення рівня гендерної культури молоді, стимулювання гендерної самоосвіти, а також інтеграція гендерного підходу у навчально-виховний процес ВНЗ. Журнал „МИ” є органом Всеукраїнської мережі центрів гендерної освіти (ЦГО) ВНЗ.

З 2011 р. у Харкові Обласним гендерним ресурсним центром у партнерстві із Фондом імені Фрідріха Еберта (представництво в Україні) реалізується проект зі створення та розвитку Всеукраїнської мережі центрів гендерної освіти. Станом на 2012 р. у складі мережі нараховувалося 18 центрів гендерної освіти (гендерних центрів, кафедр, студій) у ВНЗ Донецька, Житомира, Києва, Луцька, Сум, Тернополя, Харкова, Черкас, Ужгорода. Цими центрами проводиться досить ґрунтовна робота щодо впровадження гендерних підходів в освітньо-виховний процес вищої школи. Волонтерами розроблено сайт Всеукраїнської мережі [1]. Члени мережі мають можливість навчання та підвищення кваліфікації під час різних заходів, що організуються Обласним гендерним ресурсним центром у партнерстві із Фондом імені Фрідріха Еберта, представництво в Україні.

Центрами гендерної освіти ВНЗ з різних регіонів України ініціюються та реалізуються проекти з гендерної проблематики, до яких залучаються студенти, викладачі ВНЗ. Сутність діяльності таких центрів полягає у:

- створенні умов для забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, ліквідації всіх форм дискримінації, попередження насильства, протидії торгівлі людьми;
- підготовці та проведенні досліджень з питань гендерного становлення особистості як елементу її соціалізації, гендерної нерівності та дискримінації у суспільстві;
- аналізі та узагальненні набутого дослідниками теоретичного та емпіричного матеріалу з гендерної проблематики;
- організації студентського волонтерського руху, що має на меті популяризацію ідей гендерної рівності, поширення гендерних знань, розвиток ціннісних орієнтацій;
- здійсненні інформаційно-роз'яснювальної роботи з гендерних питань серед студентської молоді й викладачів вищого навчального закладу;
- підготовці інформаційних матеріалів з актуальних гендерних проблем, підготовці соціальної реклами шляхом залучення студентської молоді;
- підтримці громадських і державних просвітницьких гендерних ініціатив;
- співпраці з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, соціальними службами, закладами освіти, підприємствами, об'єднаннями громадян, установами та організаціями, експертами з питань рівних прав і можливостей; попередженні насильства, протидії торгівлі людьми;
- активізації науково-дослідної роботи студентів і викладачів з гендерних питань;
- організації і проведенні заходів різних рівнів (семінарів, конференцій, конгресів, форумів, круглих столів, конкурсів з гендерної проблематики);
- підготовці друкованих матеріалів (статей, навчально-методичних посібників, монографій).
- упровадженні гендерного компоненту у педагогічний процес ВНЗ.

Слід зазначити, що наказом МОН України [6] передбачено запровадження гендерного підходу у навчально-виховний процес ВНЗ при вивченні різноманітних дисциплін (філософії, психології, культурології, соціології, економіки, історії, політології, правознавства, української та іноземної мов, фізичної культури). Водночас, на жаль, у зазначеному переліку педагогіка не згадується. Через це гендерно орієнтована підготовка студентів на заняттях з педагогічних дисциплін залишилася поза увагою окремих гендерних центрів [4]. Водночас, за нашим переконанням, саме ГЦ при ВНЗ можуть сприяти розвитку гендерної культури майбутніх учителів. На основі аналізу джерел [2; 4; 6], власного досвіду педагогічної праці виокремимо заходи, які доцільно упроваджувати у діяльності ГЦ при ВНЗ з метою розвитку гендерної культури майбутніх учителів:

- здійснення пілотажних досліджень щодо готовності педагогічного

персоналу ВНЗ до впровадження гендерно орієнтованого навчання;

- запровадження тренінгових та інших інтерактивних гендерно орієнтованих програм для педагогічного персоналу ВНЗ, заохочення участі викладачів у всеукраїнських, міжнародних науково-практичних заходах з проблем запровадження гендерних підходів у систему освіти;
- здійснення моніторингу навчальних програм курсів, навчально-методичного забезпечення щодо їх відповідності принципам рівних прав і можливостей жінок і чоловіків;
- налагодження співпраці із закладами післядипломної педагогічної освіти з метою узгодження планів підвищення кваліфікації, перепідготовки педагогічного персоналу із урахуванням гендерних підходів;
- посилення гендерно орієнтованого викладання психолого-педагогічних дисциплін;
- розробка та впровадження інформаційно-просвітницьких програм з формування гендерної культури українського суспільства;
- запровадження у навчальний процес навчальних курсів, модулів курсів з проблем гендерної рівності, усвідомленого батьківства;
- запровадження гендерно орієнтованої проблематики до завдань педагогічної практики студентів, переліків тем індивідуальних проєктів, курсових і дипломних робіт, проведення конкурсів студентських наукових досліджень з гендерної проблематики;
- врахування принципів гендерної рівності у викладанні курсів з основ наукових досліджень з метою навчання майбутніх учителів написанню наукових, методичних, навчальних, навчально-методичних праць на засадах гендерної чуйності;
- створення банку даних навчально-методичного забезпечення гендерно орієнтованих навчальних курсів у вищих навчальних закладах.

У контексті зазначеного вище важливого значення набуває діяльність Центру гендерних досліджень і освіти Маріупольського державного університету [7]. Серед партнерів Центру гендерних досліджень і освіти МДУ – Програма рівних можливостей і прав жінок в Україні ПРООН-ЄС, гендерні ресурсні центри України, ряд громадські організації, ВНЗ Південно-Східної України. Важливим є те, що діяльність Центру спрямовано на досягнення рівних можливостей для всіх громадян України, формування нових підходів толерантного ставлення як до чоловіків, так і до жінок; подолання стійких стереотипів в українському суспільстві, протидія дискримінації і насиллю. Центром здійснюється науково-дослідна робота, консультаційно-правова допомога для громадян Маріуполя та Приазов'я, консультаційна допомога для мешканців регіону (розроблено Інтернет-ресурс для активного діалогу), освітня діяльність (запровадження ідей ненасильницької освіти – рівнопартнерського діалогу викладачів і студентів). За ініціативи Центру в університеті розроблено та викладаються спецкурси: “Гендерна безпека”, “Гендерна політика в міжнародних відносинах”, “Правове регулювання гендерних питань”, “Гендерна освіта в сім’ї та в дошкільних закладах”, “Проблеми гендерної

освіти” та ін. Заслужує на увагу, вивчення й поширення досвід Центру щодо проведення сесій Відкритого інституту рівних можливостей “Рівні можливості: вища школа та становлення громадського суспільства в Україні”, мета яких полягає у сприянні поширенню гендерних знань і формуванню гендерної чуйності студентів у системі вищої освіти Південного Сходу України.

Висновки. На нашу думку, не викликає сумнівів доцільність здійснення просвітницької, науково-дослідної, навчально-методичної роботи гендерних центрів з метою формування гендерної культури майбутніх учителів. За нашим переконанням, розвиток гендерної культури майбутнього вчителя має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності гендерних центрів при вищих навчальних закладах. При цьому слід враховувати здобутки як вітчизняної, так і зарубіжної науки і практики. Оскільки гендерні центри при ВНЗ України перебувають переважно на початковому етапі розвитку, є необхідність координації, узгодження їхньої діяльності з метою забезпечення гендерно орієнтованої підготовки студентів на засадах міждисциплінарного підходу.

Література

1. Всеукраїнська мережа гендерних центрів ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 5.04.2013 <<http://www.gendercenter.net.ua/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Гендерна експертиза нормативних курсів та навчальних програм соціально-гуманітарного циклу / Укл. Н. Чухим. – К.: Нац. ун-т імені Т. Шевченка, 2001. – 45 с.
3. Европейский Гуманитарный Университет (ЕГУ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 5.04.2013 <<http://www.masterstudies.ru/University/Litva/>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
4. Методичні рекомендації щодо вдосконалення гендерних підходів у навчальні програми гуманітарної та соціально-економічної підготовки / НДУ імені М. Гоголя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 27.03.2013 <in.ndu.edu.ua/storage/doc/gender.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Положення про ЦГО ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 5.04.2013 <<http://www.gendercenter.net.ua/index.php/works/25-2012-03-16-00-58-43>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту: наказ МОН України №839 від 10.09.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 27.03.2013 <<http://osvita.ua/legislation/other/4849/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
7. Центр гендерних досліджень і освіти Маріупольського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 7.04.2013 <<http://www.gendercenter.net.ua/index.php/aboutus/21-2012-03-14-22-32-12>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
8. Центр гендерных исследований Европейского гуманитарного университета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 2.04.2013 <<http://www.gender-ehu.org/>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.

АНИЩЕНКО Е. В.

**ФОРМИРОВАНИЕ ГЕНДЕРНОЙ КУЛЬТУРЫ
БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ГЕНДЕРНЫХ ЦЕНТРОВ ВУЗОВ**

Статья посвящена анализу проблемы формирования гендерной культуры будущего учителя в контексте деятельности гендерных центров высших учебных заведений. Обоснована целесообразность осуществления просветительской, научно-исследовательской, учебно-методической работы центров с целью формирования гендерной культуры педагога.

Ключевые слова: гендер, профессиональная культура педагога, гендерная культура учителя, гендерный центр, центр гендерного образования, высшее образование, педагогическое образование.

ANISHCHENKO O. V.

**THE FORMATION OF GENDER CULTURE IN FUTURE TEACHERS
AS THE DIRECTION OF GENDER CENTERS
AT THE INSTITUTIONS OF HIGH EDUCATION**

This article deals with the problems of forming gender culture in future teachers in the context of the activity of gender centres at the institutions of high education. We prove the importance of educational, research, teaching work at these centres to form gender culture in teachers.

Key words: gender, professional culture of the teacher, gender culture of the teacher, a gender centre, the center of gender education, higher education, pedagogical education.